સંગીતના સૂર

ચન્દુલાલ સંપત.

સંગીતના સૂર

પ્રયોજક
ચન્દુલાલ કરસનદાસ સંપત, બી. એ. (ઑનર્સ)
વાઇસ પ્રીન્સીપાલ
બાઈ કબીબાઇ હિન્દુ હાઇસ્કુલ.
હોળી ચકલા, કોટ. મુંબઈ.

આવૃત્તિ પહેલી.
પ્રત ૧૦૦૦.
(૧૯૨૮)

મૂલ્ય આના બાર.

સમર્પણ

ગાનોનાં દિવ્ય સૂરો
રણઝણ રણક્યા વાહતાં જીંદગી જે,

તાલો દીધા અચક્યા
હૃદય થડકતે પૂર્ણતાને સુપંથે,

યષ્ટિ શો દેહ, આત્મા—
જલનિધિ સરિખો ગર્જતો ભૂ ઉછાળે,

સર્જ્યાં સ્વર્ગો અનેરાં,
પૃથિવીપટપરે મીઠડા સાહચર્યે.

ઝીલ્યા સૌભદ્ર શા મ્હેં,
ગીતધ્વનિ મધુરા ગર્ભશય્યા વહીને,

પોષાયા બા ચકોળે,
નિશદિન રમતાં [illegible] માતૃસ્નેહે,

ફાલ્યા આજે બધાં તે,
[illegible], કુસુમો, નામ [illegible].

સૂરો સંગીત કેરા,
નવ શુભ [illegible] અર્પ્યાં.

પૂજ્ય માતુઃશ્રી હિમકુંવરબા.

આમુખ.

ગુર્જરી સન્તાન ! સાહિત્યને સંગીતના રૂચિકર અદ્વૈતભાવ વિહોણું ગુજરાત ત્હારા વિસંવાદી સ્વરને વખોડી રહયું છે. હિન્દુસ્થાની, મહારાષ્ટ્રી સંગીતમાં ગરકાવ થઇ ત્હારા સંગીત–ભાવને સુદૂર ફેંકી નિશ્ચિન્ત થઇને ફરવાનું ત્હારૂ સાહસ શોચનીય છે. ત્હારા ગુર્જર સાહિત્યમાં આજે સંગીતને શું સ્થાન છે? ત્હારા સાહિત્યમાં સંગીત આજે નષ્ટપ્રાય છિનભિન્ન અવ-સ્થામાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

અને સમાજ ! સમાજે સંકુચિત દૃષ્ટિબિન્દુથી સાહિત્યના ક્ષેત્રને સંગીત વિહોણા નીરસ જલસિંચનથી વિકસાવવાનો ભગીરથ પ્રયાસ આદર્યો છે. સાહિત્યને બાલ્યજીવનની દહેલી ઉપર સ્થાન આપવામાં સંગીતને તેં વિસાર્યું. પણ એકલું સાહિત્ય ક્યાં? અપૂર્ણ–અર્ધદગ્ધ ને છિન્નભિન્ન.

એ બાલ્યાવસ્થા ! હા, એ બાલ્યાવસ્થામાંજ સાહિત્યની પિપાસા સાથે સંગીતના સૂર રણકે તે આ ન્હાના પુસ્તકનો ઉદ્દેશ છે. અને સર્વથી સુલભ વસ્તુસૂચન તો સાહિત્યમાં બેસૂરા ધ્વનિમાં ગવાઇ રહેલી છંદોબધ્ધ કવિતાઓ

છે. તેજ કવિતાઓને તાલબધ્ધ સંગીતદ્વારા—એક પ્રખર સંગીતકાર તરીકે નહિં, પણ નમ્ર અભ્યાસક તરીકે–ગુજરાતને ચરણે ધરૂં છું.

પરિશ્રમની પૂર્ણતામાં વૃધ્ધિ કરનાર શાળાના સંગીતશિક્ષક રા૦ રમણલાલ શાહનો હું કેટલેય અંશે ઉપકૃત છું.

માટુંગા, (જી. આઇ. પી.)
જન્માષ્ટમી ૧૯૮૪. } ચંદુલાલ કરસનદાસ સચ્ચિન.

અનુક્રમણિકા.

साहित्यसंगीतकलाविहीनः

साक्षात्पशुः पुच्छविषाणहीनः।

ગાવાં સ્વર્ગીય જાણો—

પશુરાજ પરખો તે વિહોણો કદી કો.

આ પુસ્તક ફરામજી બેરામજી મોદીએ, મોદી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૨૩૭, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઇમાં છાપ્યું છે. અને મી૦ ચન્દુલાલ સંપતે, બાઇ કબીબાઈ હિન્દુ હાઇસ્કુલ, કોટમાં પ્રગટ કીધું છે.

—સંગીત વિષયક—

ષડ્જ, ઋષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત અને નિષાદ આ સમસ્ત સંગીત વિષયનો સાર છે. આ સાત સ્વરની રમત ઉપર આખું યે સંગીત નિર્માણ થયેલું છે. ઉપર ગણાવેલા સાત સ્વરોની ટૂંકમાં સંજ્ઞા તે

"સા–રી–ગ–મ–પ–ધ–નિ."

આટલા ટૂંકા સાત શબ્દોમાં આખા સંગીતનો સમાવેશ થઈ ગયો છે. આ બધા શુધ્ધ સ્વરો છે. આ શુદ્ધ સ્વરોના બે વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે. (૧) સ્થાયી. (૨) અસ્થાયી.

સ્થાયી સ્વરો માત્ર બેજ છે—સા અને પ.

અસ્થાયી સ્વરો પાંચ છે—રી–ગ–મ–ધ–નિ.

સ્થાયી સ્વરો એટલે એવા સ્વરો કે જેના વધૂ વિભાગો પડી શકે નહિ. અસ્થાયી સ્વરોના બે વધૂ વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે તે (૧) કોમળ (૨) તીવ્ર.

સપ્તક અને તેની ઓળખ.

સાત સ્વરો જે ઉપર સંજ્ઞા સ્વરૂપે ગણાવ્યા તેનું જે એક જૂથ બન્યું તેને સપ્તક કહેવાય છે. કુલ ગણત્રી પ્રમાણે તો આવાં સાત સપ્તકો છે પણ સંગીતમાં સામાન્ય ગાયનવાદનમાં ત્રણ સાતકોની આવશ્યકતા પૂરતી જણાઈ છે એટલે (૧) મંદ્ર. (૨) મધ્યમ. (૩) તાર. આવાં ત્રણ સપ્તકોની અનુક્રમે ચડતી ગોઠવણી સાધારણતઃ

ઉપયોગમાં લેવાય છે. પુસ્તકની અંદર નજર કરશો તો આ સપ્તકોની તથા પ્રત્યેક સ્વરની ઉલટસુલટ ગોઠવણી માલુમ પડશે. આવી ઉલટસુલટ ગોઠવણી અમુક રાગની જરૂરીઆતો પ્રમાણે ગોઠવવી પડે છે. આવી ગોઠવણીને "સ્વર જાળ" અથવા "નોટેશન" કહેવામાં આવે છે. આ ત્રણે સપ્તકના સ્વરોને ઓળખવા માટે તેના ઉપર અમૂક નિશાનિઓ મૂકેલી છે જેથી અમૂક સ્વર મંદ્ર, અમૂક મધ્યમ અને અમૂક તાર સપ્તક માંહેનો છે એની ઓળખ વાંચકને સહેલાઇથી થઈ શકે. ત્રણે સપ્તકોમાં મધ્યમ તે સામાન્ય રીતે દૈનિક વપરાશનું હોવાથી તેના ઓળખવા માટે માત્ર સ્વર શિવાય તેના ઉપર કંઇ નિશાની કરવામાં નથી આવતી. મદ્ર સ્વરનો ઉપયોગ મધ્યમ સાથે કરાય તો તે સ્વરની નીચે આડો ઓળાયો એડલે કે રી આમ સંજ્ઞા માલૂમ પડશે. અને તાર સપ્તક સૂરનો ઉપયોગ કરવાનો હશે તો સ્વરની ઉપર આડો ઓળાયો એટલે કે રી આમ સંજ્ઞા માલૂમ પડશે. બીજું તીવ્ર કોમળનો ભેદ સમજવા માટે કોમળ સ્વર ઉપર મીંડુ એટલે કે મ આ સંજ્ઞા મૂકેલી છે જેથી કોમળ તીવ્રનો ભેદ માલુમ પડી શકે. આવી સંજ્ઞા વગરના તે તીવ્ર વિભાગના સમજવા. બીજુ ગાયનની સાથે તાળીનો સાદો તાલ આપી શકાય તેટલા માટે જે સ્વર ઉપર તાળીનો ઠેકો આવવાનો હોય તેની નીચે મીંડું એટલે કે "સ્યા–મ ચરણ સ્મરણ મિ–ત્ર" આ પ્રમાણે સમજવું.

—સ્વરોની ચડ ઊતર.—

સ્વરોની ચડ ઊતર ઊપર તો સંગીતનો મુખ્ય આધાર છે. સંગીતની કુશળતા તો તેના આલાપોમાં સમાયેલી છે. આલાપ એટલે સ્વરની ઉલટ-સુલટ ઉતર ચડ. આલાપમાં આરોહ અવરોહ આવે છે. આરોહ એટલે નીચેના સ્વરથી ઊપર સુધી જવાની ક્રીયા. જેમકે સા–રી–ગ–મ–પ–ધ–નિ આ શ્વરમાળાને આરોહ કહેવાય. તેવીજ રીતે ઊપરના સ્વરથી ક્રમ પ્રમાણે નીચે ઊતરવાની ક્રીયાને અવરોહ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જેમ કે સા–નિ–ધ–પ–મ–ગ–રી–સા–આ નિયમિત ચડ ઊતરની ક્રીયા ઉપરાંત પ્રત્યેક રાગને સ્વતંત્ર આરોહ અવરોહ હોય છે. જેમાં કેટલાક સ્વરો નિરૂપયોગી હોય છે તે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા નથી અને તે બાદ કરતાં બાકીના સ્વરો કામમાં લેવાય છે.

ઉદાહરણ–તિલંગ રાગનો આરોહ–સા–ગ–મ–પ–નિ–સા અને અવરોહ સાં–નિ–પ–મ–ગ–સા છે અને આમાં રી તથા ધ વર્જ્ય માલમ પડશે.

હારમોન્યમની સામાન્ય ઓળખ—

એક સપ્તકમાં સાત સ્વર તથા બીજા પાંચ કોમળ, જે ઉપર સમજા-વવામાં આવ્યું છે, તે મળી કુલ બાર સ્વરો હોય છે. આ બાર સ્વરોમાં હારમોન્યમની ગોઠવણ સાત સફેદ તથા પાંચ કાળા સ્વરમાં કરવામાં આવે છે. તેની સમજ નીચે પ્રમાણે.

સપ્તકના સ્વરો.

ૅરી ૅગ ૅમ ૅધ ૅનિ

સા રી ગ મ પ ધ નિ

હારમોન્યમની ગોઠવણી દરેક વાજીન્ત્રમાં એકજ જાતની હોય છે. અને આવી ગોઠવણીવાળાં ત્રણ સપ્તકો હોય છે. આટલી ઓળખ સુગમતાથી મળી ગયા પછી સામાન્ય સ્વરજ્ઞાન તથા રાગની પીછાન ઘણેખરે અંશે હસ્તગત થઈ રહેશે.

કબીબાઈ હાઇસ્કુલ.
હોળીચકલા, મુંબઈ.
તા૦ ૧ ઑગસ્ટ ૧૯૨૮.

ચન્દુલાલ સંપત.

"સારીગમ"ની વિવિધ ગોઠવણી.

૧

સા–રી–ગ–મ–પ–ધ–નિ–સા.

સા–નિ–ધ–પ–મ–ગ–રિ–સા.

૨

સાસા–રીરી–ગગ–મમ–પપ–ધધ–નિનિ–સાસા.

સાસા–નિનિ–ધધ–પપ–મમ–ગગ–રીરી–સાસા.

૩

સાસાસા–રીરીરી–ગગગ–મમમ–પપપ–ધધધ–નિનિનિ–સાસાસા

સાસાસા–નિનિનિ–ધધધ–પપપ–મમમ–ગગગ–રીરીરી–સાસાસા.

૪

સારીગ–રીગમ–ગમપ–મપધ–પધનિ–ધનિસા.

સાનિધ–નિધપ–ધપમ–પમગ–મગરી–ગરીસા.

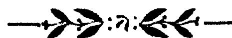
૫

સારીસારીગ–રીગરીગમ–ગમગમપ–મપમપધ–પધપધની

ધનિધનિસા

સાનિસાનિધ–નિધનિધપ–ધપધપમ–પમપમગ–મગમગરી

ગરીગરીસા.

૬

સારીગમ–રીગમપ–ગમપધ–મપધનિ–પધનિસા

સાનિધપ–નિધપમ–ધપમગ–પમગરી–મગરીસા

૭

સારીગમપ–રીગમપધ–ગમપધની–મપધનિસા

સાનિધપમ–નીધપમગ–ધપમગરી–પમગરીસા

૮

સાગ–રીમ–ગપ–મધ–પનિ–ધસા

સાધ–નિપ–ધમ–પગ–મરી–ગસા

૯

સામ–રીપ–ગધ–મનિ–પસા

સાપ–નિમ–ધગ–પરી–મસા.

૧૦

સારીગરીસા–સારીગમગરીસા–સારીગમપમગરીસા

સારીગમપધપમગરીસા–સારીગમપધનિધપમગરીસા

સારીગમપધનિસાનિધપમગરીસા.

૧૧

સારીગગ–રીગમમ–ગમપપ–મપધધ–પધનિનિ–ધનિસાસા

સાનિધધ–નિધપપ–ધપમમ–પમગગ–મગરેરે–ગરેસાસા

૧૨

સારીગગગ–રીગમમમ–ગમપપપ–મપધધધ–પધનિનિનિ–ધનિસાસાસા

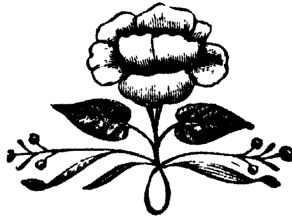
સાસાસાનિધનિનિનિ–ધપધધધ–પમપપપ–મગમમમ–ગરીગગગ

ગરેસાસાસા.

૧૩

સા–મગરેસા, સા–પમગરેસા, સા–ધપમગરીસા, સા–નિધપમગરીસા

સા–સાંનિધપમગરીસા.

તું મારો આધાર દયાનિધિ
તું મારો આધાર.
અશરણ શરણ નામ શુભ તારૂં
તું કર મારી વાર-દયાનિધિ.
જ્યાં જોઉં ત્યાં અપાર લીલા,
અકળગતિ આકાર-દયાનિધિ.
રૂપે રંગે કે જર લોભે,
જગત જનોનો પ્યાર-દયાનિધિ.

રાગ બિહાગ તાલ ત્રિતાલ માત્રા ૧૬.

આરોહ સા ગ મ પ નિ સા

અવરોહ સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

આરોહમાં રી-ધ આ એ વર્જ્ય છે.

સા ગમપ નિ સા નિ ધનિ ધપપ

તુ-મા-રો—આ—ધા—ર દયા—નિધિ

ગ મ ગ પ મ ગ મ ગ ગ રેસા સાસા

તુ—મા—રો—આ—ધા-ર દયા-નિધિ

ગગગમ પપનિ સા સા સાસા-સા

અશરણુ શરણુ નામ શુભ તા-રૂં-

નિ નિનિપ નિ સા નિ ધ નિ ધપપ

તું કર મા-રી—વા-ર દયા—નિધિ

ગ મ ગ પ મ ગ મ ગ ગ રે સા સા સા

તુ—મા—રો—આ—ધા-ર દયા—નિ—ધિ

આવો આવો આમ
હે બાળકો તમામ
આપણે ઉમંગે કરીયે કાપણીનું કામ.
(સાખી)
જો જો પેલી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય
બારમાસનું અનાજ પીરસી સંપે રહે સદાય
આવો આવો આમ
હે બાળકો તમામ
આપણે ઉમંગે કરીયે કાપણીનું કામ.
(સાખી)
ખેતર માંહે ઉભરાયો છે કેવો સુંદર ફાલ
લણીએ ચાલો ખંત ધરીને કાં કરીયે સૌ કાલ.
આવો આવો આમ.

લાવણી.

આરોહ સા રી ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહ સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા–ધ સા–રી ગ– –

આ–વો આ–વો આ–મ્

ગ ગ પ મ ગ–સારી–

હે બા—ળકો તમા–મ્

સા નિસા રીગ રીસા નિ

આ—પણે ઉમં–ગે કરીયે

ધ નિ ધ રી સા

કા–પણી–નું કા–મ્

(સાખી) ગ પ ગ પ ગ પ પ પ પ ગ પ ધ નિ પ–

જો જો પેલી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય

ગ ગ ગ ગ મ ગ રીસારી ગમ ગરે સા–

બારમાસનું અનાજ પીરસી સંપે રહે સદાય

વિનંતિ હું કરૂં દેશીઓ રૂડા
ગરીબ જનને લક્ષ દો વડા
જીરણ આંધળાં પાંગળાં બહુ
ખબર રોગીની લેવી રે સહુ.

આપ સમાગમ આજ
મીઠો અનુપમ ધારી–આપ.
અન્તર સ્નેહ ઉમેરી–આપ.
યશવન્તા અમ આંગણુ આવી
કીધા જાગ્રત વારી–આપ.

લલિત છંદ.

આરોહ—સા રી ગ મ પ
અવરોહ–પ મ ગ રી સા

સા સા સા રી ગમ ગ મ પ મગ
વિ ન તિ હું કરૂં હે શી ઓ રૂડા

રી ગ રી સા રી ગ રી ગ રી સા સા
ગ રી બ જ ન ને લ ક્ષ દો વ ડા

સા–સા નિસા–ગરી ગ——
આ–પ સમા–ગમ આ–-જ

પ–પપ ગ મ પ ધ પમ ગમ
મીઠો અ નુ પ મ ધા–રી–
અ-ન્તર સ્ને–હઉ મે–રી–

ગ રીસા નિ સા–ગ રી ગ——
આ—પ સ મા–ગ મ આ–-જ

સા–રી ગ ગ ગ રી ગ મ પ મ ગ રી ગ
યશવ–ન્તા—અ મ આં—-ગ–ણુ આ—-વી—

પ પ પ ગ મ પ ધ પ મ ગ મ
કી–ધા–જા–શ્ર ત વા—રી—

ગ રીસા નિસા–ગ રી ગ– – –
આ—પ સમા–ગમ આ—-જ

રાગ યમન કલ્યાણ તાલ ત્રીતાલ.

ૐકાર રૂપ શિવ સુત વન્દના

અમ બાલતણી અભ્યર્થના—ૐકાર.

જીવન લ્હાવ અનેરો લેતાં,

ચૂકયા બહુ તુજ અર્ચના—અમ. ૐકાર.

કાર્યગભીરાં શાં શાં કરવાં ?

માત્ર અમારે નર્તના-વિભુ—ૐકાર.

બ્રહ્મચર્યનું તેજ અમોમાં

પ્રાપ્ત કરો તવ કીર્તના-પ્રભુ-ૐકાર.

રચનાર—**ચન્દુલાલ સંપત.**

રાગ કલ્યાણ. તાલ ત્રિતાલ.

આરોહ: સા રી ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા નિ સા રે ગ રે સા રે સા નિ ધ નિ ધરે સા–
ૐ – કા ર રૂ પ શિવ સુ ત વૃ—–ન્દ ના–

સા રે ગ–ગ ગ ગ મ ગ રી ગ પ મ પ ગ રી
અ મ બા-લ ત ણી—અ—ભ્યુ—ર્થ ના—

ગ–ગ ગ પ–પ પ ધ ધ નિ ધ પ–
જી–વ ન લ્હા-વ અ ને રો લે–તાં–

ગ–ગ ગ ગ મ ગ રી ગ પ મ પ ગ રી
ચૂ–કયા– બ હુ તુ જ અ – – ર્ચના––

દીસત જંગલ મંગલકારીરે
મનુજના પરીતાપ નિવારીરે
મધુર કોમળ ચાંદની શી ખીલે ?
તરૂવરો સહુ અમૃતને ઝીલે
બધું રૂપેરી રસે રસીયું વને
પરમ શોભન લોભન લોચને
સ્વર મીઠો કરથી સરીતા જતી
મલિનતા વળી તાપ સમાવતી

રાગ બાગેસરી તાલ.

આરોહ સા રી ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહ સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા નિ સા ધ ધનિ સા–સા સા ધ–ધ પ ધ નિ
હિ સ ત જં ગલ મં–ગ લ કા-રી રે – –

ધ ધ ધ પ ધ નિ પ ધ મ–ગ–રે–ગ રે સા
મ નુ જ ના– – પ રી તા–પ-નિ-વા રી રે

મ ગ મ ધ–ધ નિ સા–સા નિ રે–સા નિ ધ
મ ધુ ર કો-મ ળ ચાં–દ ની + શી-ખી લે –

ધ ધ ધ પ ધ નિ પ ધ મ–ગ રે ગ–રે સા
ત રૂ વ રો– – સ હુ અ-મૃ ત ને–ઝી લે

રાગ તિલંગ તાલ દાદરો.

શ્યામ ચરણ સ્મરણ મિત્ર સરસ રીત સાચી,
તે વિના ત્રિલોક મધ્ય ક્રોડ વાત કાચી.
હસ્ત ચરણ કરણ નાક તેં કૃપાળુ કીધું,
નેત્ર વદન દંત આપી જ્ઞાન દાન દીધું.
ખાનપાન ચીજ ખુબ એજ આજ આપે,
ભૂખ તરસ થંડ તાપ કષ્ટ સર્વ કાપે.
તે તને ઘડીક એક એક યાદ આણે,
તું અભાગી દુષ્ટ ઇષ્ટ દેવને ન જાણે.

રાગ તિલંગ તાલ દાદરો.

આરોહ: સા ગ મ પ નિ સા

અવરોહ: સા નિ પ મ ગ સા

સાસાસા ગગમ પ પપ નિમપ સાસાનિ પમમ પગમગ— –
શ્યા–મ ચરણ સ્મરણ મિ–ત્ર સરસ રી–ત સા--ચી- –
તે—વિ ના-ત્રિ લો–ક મ–ધ્ય કો– ડ વા–ત કા--ચી- –

ગગમ પનિનિ સાસાનિ સાસાસા નિનિનિ સાસા રે સાનિપમગ— –
હ–સ્ત ચરણ કરણ ના – ક તેં – કૃ પા– ળુ કી—ધું— –

નિનિનિ સા સા રે સા સાનિ પ મ પ સા સા નિ પમમ પગમગ— –
ને– ત્ર વ દ ન દં – ત આ–પી જ્ઞા – ન દા–ન દી–ધું – –

—:o:—

પેલું બકરી કેરૂં બાળ,
વિખુટું માડીથી આકાળ.
ઊભું ઉંચ ગિરિને શૃંગ,
કોઇ નહિં એની સંગ.
ઉજળું બરફ સમ સોહાય,
પાછળ શિલા શ્યામ જણાય.
કરતું કરૂણ રવ કંઇ મંદ,
વિસરી સહજ નિજ આનંદ.

રાગ બહાર તાલ દીપચંદી.

આરોહ; સા રી ગં મં પ નિં સા

અવરોહ: સા નિં પ મં ગં રી સા

પ-મંપ ગંરીસા-નિં-સા-ગંરીસા-
પે-લું-ખકરી-કે-રૂં બા-ળ-

નિં નિં નિં-સા-મ-મં-ગં મં પમંપ-
વિખુટું-મા-ડી-થી-આ-કા-ળ-

પ-પ-પમગ-મ-મપનિ-સો-સો-
ઊ-ભું-ઉં-ચ-ગિરિને-શૃં-ગ-

નિં-નિં-નિંધપ-પમં ગંમ પમંપ-
કો-ઈ-ન-હિં-તે-ની-સં-ગ-

સીતા સમાણી સતી કોણ શાણી,
પતિ પ્રતિજ્ઞાય સદા પ્રમાણી.
કુરંગ હણવા મતિ ભ્રષ્ટ કીધી,
વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ.
કેવા હતા કૌરવ કાળ જ્ઞાની,
કુસંપમાં પાછી કરી ન પાની.
કૂપે મૂઆ દ્વેષ સહિત ક્રોધી,
વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ.

રાગ ખમાચ. તાલ પંજાબી ઠેકા.

આરોહ: સા ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા – ગ મ પ ધ સા નિ ધ પ મ પ ધ પ મ ગ
સી–તા સમા– ણી સતી કો – – ણુ શા– ણી

નિ સા–રી નિ નિ ધ પ ધ ગ મ પ–ધ મ – ગ
પ તિ–પ્ર તિ – જ્ઞા– – ય સદા-પ્ર મા – ણી

નિ નિ નિ– નિ સા સા નિ સા ગ રી સા રે નિ ધ પ
કુ રં –ગ હ ણુ વા– – મ તિ ભ્રષ્ટ કી – ધી

નિ સા–રી નિ નિ ધ પ ધ ગ મ પ – ધ મ ગ
વિ ના–શ કા – ળે – – વિ પ રી–ત બુદ્ધિ

રાગઃ ભૂપ કલ્યાણઃ તાલ ત્રિતાલ.

પ ગ નિ ધ પ ગરે ગમ ગરે સા
૨ ૩

ખખ ખ
નિધ નિસા રેગ ગપ રેગ મગરે નિસા
૦ ૧

પ ગ રે સા પગ રેસા સાસા નિધ પગ
૨ ૩

નિધ પગ રેગ પધ ગમ ગરે નિસા
૦ ૧

રાગ પીલુ. તાલ દીપચંદી.

આરોહઃ સા રી ગ મ પ ધ નિ સા

સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

પ—નિ નિ સા—સા ગ રી સા—નિ સા રે ગ

સી—તા સ મા—ણી સ તી કો—ણ શા – ણી

ગ પ– મ ગ રે સા નિ નિ સા રે સા નિ ધ

પ તિ- પ્ર તિ – જ્ઞા યુ સ દા પ્ર મા – ણી

સા ગ–મ પ પ પ મ ગ મ પ ગ રે સા

કુ રં–ગ હ ણ વા મ તિ ભ્ર ષ્ટ કી – ધી

ગ ગ–રે ગ રે સા નિ નિ સા રે સા નિ ધ

વિ ના-શ કા – ળે વિ પ રી ત બુ – દ્ધિ

રાગ માઢ. તાલ દાદરો.

આરોહ: સા ગ મ પ ધ નિ સા અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

પ સા નિ ધ ધ પ મ પ મ રે મ ગ રે ગ રે ગ મ ગ રે ગ રે સા--
૧ ૦ ૧ ૦ ૧ ૦ ૧ ૦

સા-રે ગ-મ મ-ધ મ ધ પ
૧ ૦ ૧ ૦ ૧

ગ-રે ગ-મ પ મ ધ પ સા નિ
૧ ૦ ૧ ૦

ધ પ મ ગ રે સા
૧ ૦

રાગઃ શુદ્ધ કલ્યાણ. તાલ ધ્રુપદ.

આરોહ: સા રી ગ મ પ ધ નિ સા અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા નિ ધ પ-ગ ધ પ ગ રે નિ સા
૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦

સા-ગ પ- -પ ધ નિ સા- -રી- -
૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦

ગ રી-સા સા નિ ધ-પ
૦ • ૦ ૦

રાગ સારંગ   તાલ ધ્રુપદ.

આરોહ : સા રી મ પ નિ સા

અવરોહ : સા નિં પ મ રી સા

સા નિં પ મ રી પ મ રે સા રી સા નિ સા

રી–મ પ–પ નિં–પ મ રી સા

રે મ મ પ પ પ નિ નિ નિ સા–સા

સા નિં પ મ–રે મ–મ પ–પ

મ–મ પ નિ નિ–સા સા સા–સા

નિ સા રે રે મ મ–રી સા સા નિં પ

રી–મ પ–પ નિં નિં પ મ રે સા

સા નિં પ મ મ રે રે–મ પ–પ

———

રાગ: યમન કલ્યાણ તાલ ત્રિતાલ.

સા નિ ધ પ -મ ગ મ પ- -મ ગ રે નિ રે ગ રે સા નિ ધ સા-નિ
• ૧ ૨ ૩ ૦ ૧

ધ પ પ નિ રે સા નિ રે ગ રે નિ રે ગ મ પ- મ ધ પ મ ગ રે નિ સા
૨ ૩ ૦ ૧ ૨ ૩

રાગ: કાફી તાલ ત્રિતાલ.

સા નિ સા ગ રે મ ગ રે સા રે નિ - સા - - -
૦ ૧ ૨ ૩

સા નિ ધ પ મ ગ રે સા નિ ધ પ મ ગ રે સા-
• ૧ ૨ ૩

મ ગ રે સા નિ સા ગ રે મ ગ રે સા રે નિ-સા-
૦ ૧ ૨ ૩

રાગ કાલીંગડો. તાલ ત્રિતાલ.

ગ મ પ ધ઼–-પ મ ગ–રે઼—સા નિ–સા
૨ ૩ ૦ ૧

સા ગ મ પ ધ઼ નિ સા–રી સા નિ ધ઼ પ મ પ–
૨ ૩ ૦ ૧

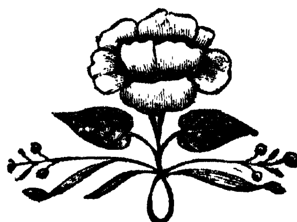
પ ધ઼ નિ સા રે ગ રે સા નિ સા નિ ધ઼ પ મ પ–
૨ ૩ ૦

રાગ સોરઠ. તાલ જુમરા.

સા રી મ પ નિ સા નિ સા રે સા નિ ધ પ રી
૨ ૩ ૦ ૧

મ પ ધ નિ ધ પ મ ગ રે મ ગ રે નિ સા
૨ ૩ ૦ ૧

ભલો દૂરથી દેખતાં દીલ ભાવ્યો
ચઢી જેમ આકાશમાં મેહુ આવ્યો
દીસે કુંડનો દેવતા વીજ જેવો
દીઠો આજ આબુ ગિરિરાજ એવો.
તિથિ પુનમે શોભિતા સાંજ ટાણે
બન્યા ઘંટ બે સૂર્યને સોમ જાણે
દીપે દેવ હાથી કહે કોઈ કેવો?
દીઠો આજ આબુ ગિરિરાજ એવો.

રાગઃ ભૈરવી તાલ દીપચંદી.

આરોહ: સા રી ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા પ પ ધ પ ગ પ પ ધ નિ ધ પ ગ—
ભ લો દુ ર થી દેખતા દીલ ભા–વ્યો—

ગ પ ધ મ પ ગ રે સા રે ગ મ ગ રે સા
ચ ઢી જેમ આ કા શ માં–મે હ આ–વ્યો

ધ મ ધ નિ સા સા સા નિ સા સા રી સા નિ ધ
દી સે કું ડ નો દે વ તા વી જ જે––વો—

પ પ ધ મ પ ગ રે સા રે ગ મ ગ રે સા
દીઠો આજ આબુ ગ રિ રાજ એ – વો

રાગ બાગેસરી—તાલ ત્રિતાલ.

કો કો ટી કો કો કો
મ ગ રે સા મ ધ–ની સા–ની ધ ની ધ મ ગ
૦ ૧ ૨ ૩

કો ખ કો કો કો
મ ધ મ ગ રે સા ધ ની સા–મ ધ ની ધ મ ગ
૦ ૧ ૨ ૩

અંતરો.

કો ટી ટી ટી ટી ટી ટી ટી ટી
મ ગ મ ની ધ સા રે સા મ ગ રે સા ધ ની સા—
૦ ૧ ૨ ૩

કો ટી કો કો
મ ધ ની સા ની ધ મ પ ધ મ ગ મ ગ રે સા—
૦ ૧ ૨ ૩

યમન કલ્યાણ—તાલ ત્રિતાલ.

પ	મ	ગ	રે	ગ	રે	સા	નિ	ધ	નિ	ધ	રે	સા	ગ	રે	રે
o				o				o				o			

પ	મ	ગ	મ	ધ	નિ	સા	નિ	ધ	મ	પ	ગ	મ	ગ	રે	પ
o				o				o				o			

ગ	મ	ધ	નિ	સા	નિ	ગ	રે	સા	નિ	ધ	પ	મ	ધ	પ	રે
o				o				o				o			

પ	પ	ગ	ગ	રે	રે	સા	સા	નિ	નિ	ધ	ધ	પ	ગ	રે	રે
o				o				o				o			

પ	મ	ગ	સા	સા	ગ	મ	ધ	ગ	મ	ધ	નિ	સા	નિ	ધ	રે
•				o				o				o			

રાગ માલકોશ. તાલ દીપચંદી.

આરોહ: સા ગ મ ધ નિ સા
અવરોહ: સા નિ ધ મ ગ સા

સા મ ગ સા સા ધ નિ સા મ ગ મ મ
ભ લો દૂ ર થી દે ખ તાં દી લ ભા વ્યો

ગ મ ધ નિ સા સા સા નિ નિ ધ મ મ
ચ ઢી જે મ આ કા શ માં મે હ આ વ્યો

સા મ ગ સા સા ધ નિ સા મ ગ મ મ
હા સે કું ડ નો દે વ તા વીજ [illegible]

ગ મ ધ નિ સા સા સા નિ નિ ધ મ મ
[illegible] ઠા [illegible] આ ણુ [illegible] એ [illegible]

—:o:—

રાત રહે જાહરે પાછલી ખટઘડી,

સાધુ પુરૂષને સુઈ ન રહેવું.

નિદ્રાને પરહરી સમરવા શ્રી હરી

એક તું એક તું એમ કહેવું-રાત૦

જોગીઆ હોય તેણે જોગ સંભાળવા,

ભોગીયા હોય તેણે ભોગ તજવા-રાત૦

વેદીઆ હોય તેણે વેદ વિચારવા,

વૈષ્ણવ હોય તેણે કૃષ્ણ ભજવા-રાત૦

રાગ બિભાસ. તાલ ઝપતાલ.

આરોહઃ સા રી ગ પ ધ સા
અવરોહઃ સા ધ પ ગ રી સા

ધ ધ પ ગ રે ગ રે સા સા ધ સા રે ગ પ ગ રે સા સા
રા – ત રહે જા – હ રે પો – છલી – ખ ટ ઘ ડી

ગ–મ પ–ધ–ધ ધ ગ પ પ પ પ ધ ગ પ –
સા-ધુ પુ--રૂ–ષ ને સુ ઈ ન ર હે વું – – –

મ–ગ પ ધ સા સા સા સા ધ સા સા રે રે સા સા ધ પ
નિ-દ્રા ને – પ ર હ રી સ મ ર વા – શ્રી – હ રી

ધ–ધ ધ ધ સા સા ધ પ ગ પ પ પ પ ધ ગ પ
એ-ક તું – એ — ક તું એ – મ ક હે વું – –

રાગ ભીમપલાસ—ત્રિતાલ.

```
      કોખ    કો        કો કો કો
સા રે | નિ  સા ગ મ | પ ધ નિ ધ પ |
                     ───
      ૧              ૨

        કો  કો
મ ગ ગ પધ મ પ | ગ રે–મ ગ રે
  ───  ───  ───
૩              ૦

      કો ખ         કો ખ
સા રે | નિ સા ગ મ | નિ નિ સા સા
      ૧             ૨

       કો  કો        કો   કો
મ ગગ પધ મ પ | ગ મ ગ રે સા
  ───  ───  ───   ───  ───
૩             ૦

      કોખ   કો   કોખ
સા રે | નિ સા ગ મ | નિ સા ગ મ પ ગ મ |
                    ─────  ───    ───
      ૧             ૨

   કો                     કો
પ નિ સા રે સા નિ ધ પ | ગ ગ રે રે
───  ────  ────  ───   ───
૩                      ૦
```

રાગ આશાવરી—ત્રિતાલ.

```
   કો    કો                      કો કો
મ પ ધ મ | મ ગ રે સા | સા રી મ પ | સા નિ ધ પ
૩        ૦          ૧          ૨

   કો કો કો              કો        કો કો
મ પ ધ નિ | ધ સા સા રે | સા રે ગ રે | સા નિ ધ પ

કો      કો  કો   કો      કો          કો કો
ગ રે સા નિ | નિ સા નિ રે | મ ગ રે સા | સા નિ ધ પ
```

× × × ×

રાગ હિંડોળ—ઝપતાલ.

```
કો  કો  કો
ગ–સા–ધ મ ધ સા–સા
૧ ૨  ૦  ૩

  કો  કો કો   કો કો
સા ગ મ ધ નિ ધ મ ગ ગ સા
૧   ૨    ૦   ૩

  કો કો  કો
સા–ગ–ગ મ ધ સા–સા
૧ ૨  ૦  ૩

  કો કો  કો  કો
સા–નિ ધ મ ગ મ ગ સા–સા
૧   ૨    ૦   ૩
```


નરદેવ ભીમકની સુતા દમયંતી નામે સુંદરી
સૂણીને પ્રશંસા હંસથી નળરાયને મનથી વરી;
મોટી સ્વયંવરની સભામાં સુર નરાદિકને ત[illegible]
વરમાળ તેણે વ્હાલથી નળ નૃપ તણે કંઠે સ[illegible].
દિવ્યાંગના સમ દીપતી દમયંતીથી નળ ભૂપને
શુભ તનય તનયા સાંપડયાં શોભાવતાં ગુણરૂપને
સુરપુર સમાન સરસ સુખો બહુ ભોગવ્યાં મન ભાવતાં
વળી પુણ્ય શ્લોક બની પ્રજાને પાળી યશ પ્રસરાવતાં.

રાગ દેશ. તાલ દીપચંદી.

આરોહ: સા રી મ પ નિ સા

અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા સા રી–રી મ પ પ નિ–નિ સા સા રે નિ–ધ પ મ પ ધ મ ગ રી
ન ર દે–વભી | મ ક ના–સુ તા | દ મ યં-તીના | મે – સું – દ રી

સુ ણી ને-પ્ર શં | શા–હું–સ થી | ન ળ રા-ય ને | મ ન થી – વ રી

મ-મ મ પ નિ– | નિ નિ સા–નિ સા | સા–નિ નિ નિ સા | સા રે નિ–ધ પ
મો – ટી સ્વ યં– | વ ર ની–સ ભા | માં-સુ ર ન રા | દિ ક ને–ત જી

નિ સા રે–સા રે | ગ મ ગ–રી સા | સા રે નિ નિ ધ પ | મ પ ધ મ ગ રી
વ ર મા-ળ તે | ણે – વા-લ થી | ન ળ નૃ પ ત ણે | કં – ઠે – સ જી

પરેશા વિશ્વેશા, અકલિત તહારી કૃતિ ગતિ
રચ્યું સર્વે આ તેં જન સુખ હિતાર્થે જગપતિ
કૃતિ ભારી નિર્ખી જન દૂર ખસે છે મથીમથી
ગુણો તારા ગાવા જન મતિ જરી ચાલતી નથી

અહા શા દીસે આ જલનિધિ મહા નૃત્ય કરતો
તરંગો ઊછાળી મધુર સૂર જાણે અલપતો;
બગીચાવાડીમાં ફળફૂલથી ડાળી ઝુકી અતિ
હવાની લે'રેથી નમન કરતી શું પ્રભુ પ્રતિ.

રાગ હિંડોળ—તાલ રૂપક.

આરોહ: સા ગ મ ધ નિ સા
અવરોહ: સા નિ ધ મ ગ સા

સા સા નિ નિ ધ ધ મ મ ગ | સા ગ મ ધ નિ સા સા નિ સા રે સા
શં દૈ - શા - વિ શ્વે - શા | અ ક લિ ત ત હા+રી કૃ તિ ગ તિ
○ ○ ○ ○ ○ ○

સા સા નિ નિ ધ ધ મ મ ગ | સા ગ ગ ગ મ મ મ ગ સા સા સા
ર ં - સ - વેં આ - તેં | ન જ સુ ખ હિ તા+થૈ જ ગ પ તિ
○ ○ ○ ○ ○ ○

સા ગ ગ મ મ ધ નિ નિ સા | નિ સા રે સા સા નિ ધ મ ધ નિ સા
કૃ તિ - ભા - રી નિ - મીં જ ન દૂ ર ખ સે+છે મ થી મ થી
○ ○ ○ ○ ○ ○

સા સા નિ નિ ધ ધ મ મ ગ | સા ગ મ ધ નિ સા સા નિ સા રે સા
ગુ ણો - તા - રા ગા - વા | જ ન મ તિ જ રી+ચા લ તી ન થી
○ ○ ○ ○ ○ ○

રાગ સારંગ—ત્રિતાલ.

કો કો કો ખ કો કો

નિ પ નિ પ નિ પ મ રે મ રે સા નિ સા રે નિ નિ પ

૨ ૩

કો કો કો

નિ નિ પ મ પ સા રે રે સા રે રે સા નિ પ રે

૦ ૧

કો કો

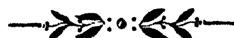
મ મ પ મ પ સા સા સા સા સા નિ પ સા નિ પ

૨ ૩

કો કો કો ખ

રે–મ ાન પ, નિ પ નિ પ મ રે મ રે સા ાન સા રે

૦

રાગ કેદારો—દ્રુપદ.

કો
સા નિ ધ પ મ ધ પ મ–મ ગ પ પ
૨ ૦ ૩ ૦ ૪ ૧

મ મ મ ગ રી ગ મ પ મ ગ રે સા
૨ ૦ ૩ ૦ ૪ ૧

સા સા સા નિ ધ નિ સા સા રે સા નિ ધ પ
૨ ૦ ૩ ૦ ૪ ૧

પ સા સા સા સા સા સા સા સા નિ રે સા સા
૨ ૦ ૩ ૦ ૪

કો
ધ નિ ધ નિ સા રે સા નિ સા ધ નિ ધ પ પ
૨ ૦ ૩ ૦ ૪ ૧

તે પંખીની ઉપર પથરો ફેંકતાં ફેંકી દીધો!
છૂટયો તેને અરરર! પડી ફાળ હૈયા મહીં તો!
રે રે! લાગ્યો દીલ પર અને શ્વાસ રૂંધાઇ જાતાં,
નીચે આવ્યું તરૂ ઉપરથી પાંખ ઢીલી થતામાં,
મેં પાળ્યું તે તરફડી મરે હસ્ત મારાજથી આ,
પાણી છાંટયું દીલ ધડકતે તોય ઊડી શકયું ના;
કયાંથી ઊઠે? જખમ દીલનો ક્રુર હસ્તે કરેલો,
કયાંથી ઊઠે? હૃદય કુમળું છેક તેનું અહો હો!

રાગ બાગેશ્રી. તાલ દાદરો.

આરોહ: સા રી ગ મ પ ધ નિ સા

અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

ધ ધ ધ પ ધ નિ | ધ મ ગ રી ગ સા | નિ સા ધ ધ | ધ ધ પ ધ નિ
તે પં ખી નિ - - | ઉ પ ર પ થ રો | ફેં ક તાં ફેં | ફી દી ધો - -

મ ધ નિ ધ સા - | નિ ધ મ ધ નિ સા | સા સા નિ રે | સા નિ ધ - -
છુ ટો તે - ને - | અ ર ર ર પ ડી | ફા ળ હૈ યા મ હિ તો - -

ધ ધ ધ પ ધ નિ | ધ મ ગ રી ગ સા | નિ સા ધ ધ | ધ ધ પ ધ નિ
રે રે લા ગ્યો - - | દી લ પ ર આ ને | શ્વા સ રૂં ધાં ઇ જા તાં - -

મ ધ નિ ધ સા - | નિ ધ મ ધ નિ સા | સા સા નિ રે | સાં નિ ધ - -
નીચે આ - વ્યું - | ત રૂ ઉ પ ર થી | પાં ખ ડી લી | થ તા માં - -

નિર્જળ ગામ નવાણુ ગળાવો
વાવ કુવા નદી તીર તળાવો
શોધી જુનાં ફરી સત્ય સુધારો
તે ધનના ધણી ધર્મ તમારો
ધીંગી રચો રૂડી ધર્મશાળાઓ
જ્યાં નર નારી નરે નબળાંઓ
તે જનના તન તાપ નિવારો,
તે ધનના ધણી ધર્મ તમારો.

રાગ ઝીંઝોટી—કેરબો ઠેકો.

આરોહ: સા રી ગ મ પ ધ નિ સા
અવરોહ: સા નિ ધ પ મ ગ રી સા

સા ગ ગ મ | ગ ગ રી ગ | મ મ પ પ | પ પ મ ગ
નિ - ર્જ ળ | ગા - મ ન | વા - ણુ ગ | ળા - વો -
૧ ૦ ૦ ૦

ગ મ પ પ | પ પ ધ નિ | પ ધ મ પ | ગ મ ગ ગ
વા - વ કુ | વા - ન દી | તી - ર ત | ળા - વો -
• ૦ ૦ ૦

મ મ ધ ધ | નિ નિ ધ ધ | નિ નિ નિ ધ | પ ધ પ પ
શો - ધી જુ | ના - ફ રી | સ - ત્ય સુ | ધા - રો -
૦ ૦ • ૦

ગ મ પ પ | પ પ ધ નિ | પ ધ મ પ | ગ મ ગ ગ
તે - ધ ન | ના - ધ ણી | ધ - ર્મ ત | મા - રો -
• ૦ ૦ ૦